

# Краєзнавчі ресурси як чинник формування літературної спадщини регіону

## Соціологічне дослідження

Марія Охріменко,  
головний бібліотекар науково-методичного  
відділу ОУНБ ім. Д.І. Чижевського

У житті кожного народу настає час, коли виникає потреба озирнутися назад, відчути частиною тієї великої спадщини, яка залишилась від минулого і запитати: «Хто ми такі є?». Дати відповідь на це запитання можна, лише вивчаючи свій край.

Краєзнавчі дослідження, збереження традицій і культурних цінностей, набутих народом протягом століть, є одним із найважливіших завдань бібліотеки як культурно-просвітницького центру.

Бібліотечне краєзнавство є вагомою частиною загального краєзнавства. Його метою є збирання, збереження та надання користувачам документальних джерел та інформації з історії, культури та сучасного життя регіону.

В умовах російської агресії проти України цей напрямок сприяє консолідації суспільства, захисту історичної правди.

Зміст краєзнавчої роботи публічних бібліотек визначається такими складниками: формування краєзнавчого фонду, створення довідкового апарату, широка популяризація краєзнавчих видань та наявність краєзнавчої специфіки в оформленні бібліотеки.

Система краєзнавчої роботи має бути надзвичайно мобільною, гнучкою – йти за зміною читацьких потреб, прогножуючи й випереджаючи їх.

Сучасні тенденції у краєзнавчій діяльності визначаються впливом цифрових технологій, зростаючим інтересом до збереження регіональної спадщини.

З метою визначення шляхів формування літературної спадщини регіону через краєзнавчий ресурс ОУНБ ім. Д. І.Чижевського провела соціологічне дослідження за темою «Краєзнавчі ресурси публічних бібліотек – чинник формування літературної спадщини регіону».

Мета дослідження – вивчення стану формування, збереження та популяризації краєзнавчих ресурсів, а також визначення ролі публічних бібліотек у збереженні літературної спадщини та історичної пам'яті громади.

Об'єкт дослідження – фонд краєзнавчих документів та довідково-бібліографічного апарату бібліотек.

Предмет дослідження – сучасний стан краєзнавчої діяльності бібліотек.

Основними завданнями дослідження є узагальнення методичних матеріалів, наданих бібліотеками, щодо таких аспектів:

- наявність у бібліотеках окремого краєзнавчого фонду;
- наявність видів краєзнавчих ресурсів, представлених у бібліотеці;
- джерела комплектування краєзнавчих ресурсів;
- форми роботи для популяризації літературної спадщини;

- наявні проблеми у формуванні та збереженні краєзнавчих ресурсів.

У дослідженні взяли участь 375 бібліотек (71,5% від загальної кількості) 46 територіальних громад області (93,8% від загальної кількості громад). З різних причин в дослідженні не взяли участі бібліотеки 3 територіальних громад області, а саме: Злинської, Підвисоцької, Піщанобридської сільських громад.

В анкетуванні взяли участь 375 респондентів (54,2% від загальної кількості працівників бібліотек області).

За освітою розподіл респондентів є таким: вищу освіту мають 97 осіб (25,9%), середню спеціальну – 245 осіб (65,3%), середню – 33 особи (8,8%).

За віком: 18-35 років – 65 осіб (17,3%), 35-60 років – 251 особа (66,9%), 59 осіб (15,7%) – категорія 60+.

Дослідження виявило стан краєзнавчих фондів бібліотек області.

До краєзнавчих фондів належать друковані та електронні матеріали, серед них книги про край, праці місцевих авторів, довідкові видання, краєзнавчі календарі, місцева періодика (газети, журнали), збірники та неопубліковані документи (краєзнавчі розвідки, спогади старожилів, літописи).

За результатами дослідження, тільки у 108 бібліотеках (28,8% від загальної кількості) краєзнавчі фонди виокремлено, а саме: у 9 бібліотеках Долинської, 9 – Кам'янецької, 13 – Кропивницької, 13 – Новомиргородської, 12 – Олександрівської, 16 – Олександрійської, 8 – Світловодської територіальних громад. В цих бібліотеках краєзнавчі фонди розміщено на окремих стелажах, книжкових виставках, а також у краєзнавчих зонах.

У багатьох бібліотеках – 171 (45,6%) краєзнавчий фонд виокремлений частково. Це пов'язано з недостатньою площею сільських бібліотек для розгортання краєзнавчих зон. Він розміщується на книжкових полицях або виставкових стендах, що дуже незручно для роботи.

96 бібліотек (25%), здебільшого сільських, не виокремили краєзнавчий фонд

Аналіз відповідей на запитання щодо видів краєзнавчих ресурсів показав чітку орієнтацію бібліотек на традиційні паперові носії. Найбільше у бібліотеках представлені книги краєзнавчої тематики – у 100%, а значна частина бібліотек – 73,6% зберігає краєзнавчу періодику. Позитивним моментом є те, що значну увагу бібліотеки приділяють фіксації історії через усні свідчення – 53,3% та спогади – 33,8%, а також фото і відеоматеріали – 40,5%, що безпосередньо впливає на формування унікальної літературної спадщини регіону.

Поряд з цим варто зазначити, що бібліотеки недостатньо використовують в роботі архівні матеріали – 12,2%, а також не мають можливості використовувати електронний ресурс – 1,3%, що свідчить про потребу бібліотек в технічній модернізації, навчанні персоналу основам оцифрування та впровадження практик цифрових колекцій.

Електронні краєзнавчі бази даних бібліотек – це спеціалізовані інформаційні ресурси, що містять бібліографічні описи, повнотекстові скановані копії книг, статті з місцевої преси, архівні документи та фотоматеріали, які висвітлюють історію, культуру, економіку та персоналії певного регіону.

Прикрим є той факт, що електронні бази даних ведуть тільки 27 бібліотек (7,2%) територіальних громад області, а саме: Вільшанської (1), Добровеличківської (1), Кропивницької (17), Новоукраїнської (1), Олександрівської (2), Олександрійської (1), Онуфріївської (1), Петрівської (1), Світловодської (2) територіальних громад. 92,8% бібліотек електронні бази даних не ведуть. Такі показники говорять про незадовільний стан автоматизації краєзнавчої діяльності у бібліотеках.

У той час як користувачі виявляють попит на віддалений доступ до інформації, бібліотеки продовжують фіксувати літературну спадщину виключно у паперових форматах через традиційну краєзнавчу картотеку (карткові краєзнавчі картотеки, папки-досьє, альбоми).

Довідково-бібліографічний апарат (ДБА) – це картотеки (наприклад, краєзнавча картотека статей, тематичні краєзнавчі картотеки), які допомагають швидко знайти інформацію про конкретну подію, особу або географічний об'єкт.

Відповідно до аналізу дослідження, довідково-бібліографічний апарат (надалі ДБА) мають тільки 64,2% бібліотек (240).

Найбільше ДБА у бібліотеках Вільшанської (12), Голованівської (15), Кетрисанівської (23), Кам'янецької (10), Новоархангельської (11), Новомиргородської (17), Олександрівської (18), Олександрійської (16), Петрівської (15), Приютівської (10) територіальних громад.

Поряд з цим переважна більшість бібліотекарів успішно виконують функцію збереження інформації про літературну спадщину через традиційну краєзнавчу картотеку. Вона є головним інструментом для виконання краєзнавчих довідок для користувачів.

До структури краєзнавчого ДБА за відповідями респондентів входить (в дужках – відсоток кількості респондентів, які назвали компоненти структури):

- краєзнавчий довідковий фонд (книги, брошури, збірники про край), місцеві видання (газети, журнали), видання місцевих авторів (95% респондентів);
- краєзнавча картотека статей (92% опитаних);
- фонд накопичених матеріалів (папки-досьє, конвалюти, фотоальбоми) (79% учасників дослідження);
- фонд бібліографічних видань (списки літератури, рекомендаційні покажчики, дайджести) (62% респондентів);
- спогади місцевих жителів (34% опитаних);
- електронний фонд краєзнавчих матеріалів (12% учасників дослідження).

Дані дослідження оприявнили найбільш наповнену матеріалами тематику краєзнавчих ресурсів бібліотек: 90% опитаних зазначили літературу рідного краю; 65,1% респондентів – історію громади; 63,1% учасників дослідження – матеріали про видатних особистостей краю; 45,9% опитаних – культурну спадщину регіону; 33,9% респондентів – фольклор та традиції; 14,4% учасників дослідження – інформацію про сучасні події регіону.

У відповідях респонденти висвітлили періодичність поповнення краєзнавчих фондів: регулярно поповнюють краєзнавчі фонди тільки 13 бібліотек (3,5%). Ці бібліотеки часто відвідують краєзнавці, місцеві письменники та поети, які дарують їм свої книги. Серед них бібліотеки Кропивницької (7), Олександрівської (2), Олександрійської (1), Петрівської (1), Світловодської (2) територіальних громад.

На жаль, переважна більшість бібліотек – 328 (87,5%) поповнюють краєзнавчі фонди новими надходженнями безсистемно, епізодично, з різних джерел – під час презентацій, святкових дат або особистих візитів краєзнавців, що вказує на залежність поповнення від випадкових чинників.

Зовсім не поповнюють фонди 34 бібліотеки (9%). Здебільшого, ці заклади працюють в неповному режимі зайнятості, обслуговують невеликий відсоток населення.

Відсутність регулярного поповнення краєзнавчих фондів унеможливорює якісне та оперативне формування літературної спадщини, оскільки багато місцевих видань, які виходять мізерними тиражами або часто видаються коштом самих авторів, просто не доходять до бібліотек.

Для того щоб поповнити краєзнавчі ресурси, бібліотеки використовують різноманітні джерела комплектування. Варто зазначити, що формування краєзнавчих ресурсів здійснюється здебільшого через громадські ініціативи й особисті контакти. Головним джерелом поповнення фондів є дарунки читачів – цей варіант обрали 79,4% респондентів. На другому місті зі схожим результатом – 76% – дарунки місцевих авторів, які особисто передають свої книги чи рукописи до бібліотеки.

Офіційні та комерційні канали комплектування використовуються значно рідше: видавництво як джерело поповнення фондів зазначили лише 29,1%, що підтверджує проблему слабого фінансування.

Цифрові ресурси для комплектування використовують лише 9,3% опитуваних. Це вказує на те, що більшість бібліотек не мають технічної можливості залучати відкриті електронні бази даних для поповнення краєзнавчих фондів.

Критичні показники за позицією «співпраця з архівами». Тільки 5,3% респондентів використовують її на комплектування, що свідчить про ізолюваність бібліотек від архівних установ. Бібліотеки втрачають доступ до унікальних першоджерел, які б могли збагатити літературну спадщину.

Відповідно до аналізу даних дослідження бібліотеки беруть участь у збереженні літературної та краєзнавчої спадщини. Відповіді респондентів розподілилися таким чином: 59,7% відповіли «так», 22,7% – «частково», «ні» відзначили 17,6% респондентів.

Опитані обґрунтували свою участь у збереженні краєзнавчої спадщини. Узагальнюючи відповіді респондентів, варто відзначити, що бібліотеки збирають, зберігають та популяризують твори місцевих письменників, поетів, краєзнавців і фольклористів, архівні матеріали, спогади старожилів, фотографії та документи, які є важливою частиною культурної спадщини регіону.

Позитивним є той факт, що більша половина опитаних – 59,5% – вважають, що їхні заклади беруть активну участь у збереженні літературної спадщини, 22,7% респондентів оцінили свою участь у збереженні позицією «частково». Несхвальним є те, що досить значний відсоток опитаних – 17,6% – обрали варіант «ні». Як відзначили респонденти, здебільшого це стосується бібліотек, які знаходяться у маленьких населених пунктах.

Особливу увагу бібліотеки приділяють популяризації народної творчості, звичаїв, пісень та легенд своєї місцевості, передаючи ці духовні надбання молодому поколінню. Саме завдяки діяльності бібліотек літературна спадщина не лише зберігається, а й стає доступною для широкого кола населення.

Які ж форми роботи використовують бібліотеки для популяризації літературної спадщини?

Набули популярності творчі зустрічі з місцевими поетами й письменниками. Такі зустрічі проводили 59,5% бібліотек. Так, цікава творча зустріч під назвою «Свято музики і слів» відбулась у Кам'янецькій центральній публічній бібліотеці за участі поетів із Кропивницького Олександра Косенка, Тетяни Дробіної, Константина Ватulyота та членів літературного клубу «Світоч».

На постійній основі працівники філії № 8 для юнацтва Олександрійської міської централізованої бібліотечної системи організовують для своїх користувачів діалоги, літературні зустрічі з краєзнавцями, журналістами, місцевими поетами у межах проєкту «Разом Хаб», що фінансується фондом «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» у форматі коворкінг-холу «Діалоги про актуальне».

У Камишуватській філії відбулись творча зустріч з поетами Новоукраїщини «На крилах поезії» та день поезії «Поезія – це музика душі».

Найчастіше бібліотеки проводили презентації книг. Так, 80% опитаних надають перевагу цій формі роботи.

Усі бібліотеки Рівнянської сільської територіальної громади провели презентацію літературної збірки «Подих рідної землі», яку було видано до 310-річчя заснування села Рівного.

Проводили презентації книг і бібліотеки Соколівської сільської територіальної громади. Наприклад, Карлівська сільська бібліотека-філія провела презентацію другого видання фронтового щоденника військовослужбовця 137-го окремого батальйону морської піхоти України Ігоря Грабового «Минула ще одна доба війни», а Українська сільська бібліотека-філія – презентацію книги Валерія Жванко «Барокові закапелки Олександрії».

Досить популярними виявилися і літературні читання – 67,2% респондентів відзначили це у своїх відповідях. У Вершинокам'янській сільській бібліотеці Кам'янецької селищної територіальної громади цікаво пройшло читання «Люби рідне, читай українське». Такі ж читання пройшли і в інших сільських бібліотеках цієї громади: «Краю мій, оспіваний в віршах» – у Спасівській сільській бібліотеці, «Мій край – найкраще місце на землі» – у Білозернівській сільській бібліотеці.

Активно впроваджуються і віртуальні виставки – 31,5% опитаних надають перевагу цій формі роботи. Віртуальну виставку «Сучасні поети Кіровоградщини» створили в центральній міській бібліотеці КЗ «Світловодської МЦБС»; віртуальний дрес-код «Таємничий світ Олександра Жовни» провели у Пурпурівській сільській бібліотеці КЗ «Центральна публічна бібліотека» Новомиргородської міської ради.

Серед новітніх медіаформатів упевнено закріпились і соціальні мережі – 65,3% респонденти це відзначили у своїх відповідях. Респонденти активно використовують платформи (переважно фейсбук) для швидкого інформування користувачів, публікації анонсів, краєзнавчих довідок. Наприклад, у бібліотеках Кропивницької міської централізованої бібліотечної системи проводяться відеоподорожі («Вулиці Кропивницького», «Мій рідний край в усьому неповторний»), публікується інформація про нові краєзнавчі видання та книги місцевих авторів. Бібліотека-філія №1 запровадила на своїй сторінці окрему рубрику «Письменники-воїни ЗСУ», де, зокрема, публікує інформацію і про місцевих авторів.

Вкрай рідко створюються відеопроєкти – лише 9,3% бібліотек мали таку можливість.

Краєзнавчі блоги як окрема платформа не ведуться в жодній бібліотеці, оскільки їхні функції повністю перебрали на себе сторінки у соцмережах.

Бібліотеки співпрацюють з місцевими письменниками та краєзнавцями (на постійній основі – 38,1% респондентів). Такі дані свідчать про те, що місцеві автори сприймають бібліотеки як головного партнера. Така співпраця не обмежується разовими акціями, а має характер взаємовигідного партнерства.

Періодичну співпрацю відмітили 37,6% опитаних. Показник «періодично» більше характерний для невеликих сільських бібліотек, де фізично не проживають письменники, тому контакти відбуваються під час виїзних заходів. Зовсім не налагоджена співпраця у 24,3% бібліотек, що негативно впливає на краєзнавчу діяльність цих закладів.

Які ж категорії користувачів найбільше цікавляться краєзнавчими ресурсами? Лідерами читацького попиту є люди поважного віку, це зазначили 90,9% опитаних. Ця категорія користувачів традиційно виявляє особистий інтерес до збереження історичної пам'яті, творчості земляків та передачі досвіду наступним поколінням. Вони є найбільш стабільною та відданою аудиторією краєзнавчих заходів.

Друге місце з однаково високим результатом розділили дві важливі соціальні групи – молодь (старшокласники, студенти – 76,3%) та педагоги (вчителі шкіл, викладачі – 74,2%). Показники цих груп міцно пов'язані між собою через освітній процес.

Меншу зацікавленість краєзнавчими ресурсами виявляють інші категорії користувачів: діти – 48% відповідей. Ця тематика є складною для самостійного сприйняття у такому віці, тому їх інтерес має пізнавальний характер.

Позиція «дослідники» набрала 8,2% відповідей. Низький показник зумовлений тим, що професійні науковці працюють у державних архівах та великих наукових бібліотеках.

Щодо доступності краєзнавчих ресурсів для людей з інвалідністю, варто зазначити, що аналіз відповідей засвідчує серйозні технологічні обмеження. Тільки 10,1% респондентів відповіли «так». Переважна більшість – 69,2% опитаних – оцінили рівень доступності як частковий, а 20% констатували повну відсутність умов для такої категорії.

Ці показники вказують на те, що люди з різними формами інвалідності стикаються з бар'єрами при спробі ознайомитися з літературною спадщиною краю. Оскільки краєзнавчі фонди наявні переважно в паперовому вигляді, вони залишаються фізично недосяжними для багатьох маломобільних груп населення.

У справі формування та збереження краєзнавчих ресурсів є багато проблем, тому респонденти мали відповісти, які ж з них є основними.

Головним чинником наявних проблем 100% опитаних вважають брак фінансування, який є базовою причиною недостатнього матеріально-технічного оснащення та епізодичного комплектування фондів.

На другому місці – відсутність сучасного обладнання – 78,7% респондентів відзначили це у відповідях. Брак комп'ютерів, сканерів, програмного забезпечення, особливо у філіях, не дає можливості навіть почати оцифрування літературної спадщини на місцях.

Третьою за значущістю проблемою названо нестачу фахівців – 58,1% опитаних це підтвердили.

Важливими проблемами є також слабка цифровізація, що відзначили 28,5% опитаних, та низька зацікавленість користувачів (17,3%).

За результатами анкетування з'ясувалося, що тільки 22,4% бібліотек виготовляють різноманітну друковану продукцію для поширення популяризації краєзнавчих ресурсів. Найбільш популярними видами продукції є календарі, буклети, листівки, інформаційні списки надходжень нової літератури, бібліографічні покажчики.

Багато уваги видавничій продукції приділять бібліотеки Олександрівської селищної територіальної громади, які випустили серію буклетів «Оберіг вічності: історія села Михайлівка», «Оберіг вічності: видатні земляки», «Оберіг вічності: духовна спадщина села»; серію листівок «Спогади: Герої-земляки. Імена викарбовано в пам'яті». Бібліотеки Олександрійської міської територіальної громади видрукували персональні пам'ятки серії «Славетні земляки», присвячені видатним олександрійцям – Дмитру Чижевському, Антоніні Криуленко, Анатолію Перепаді та іншим.

Бібліотеки Кропивницької міської територіальної громади виготовляли бібліографічні пам'ятки: «Відкриті сторінки душі» (до 70-річчя від дня народження Леоніда Куценка), «Видатні краєяни» (присвячену військовим-письменникам).

Негативним фактором є те, що переважна більшість бібліотек – 77,6% – не мають можливості випускати друковану продукцію. На жаль, відповіді респондентів відображають брак технічних засобів, часу та фінансування на поліграфічні витрати, особливо у сільських філіях.

Якої ж підтримки потребують бібліотеки для успішного розвитку краєзнавчої діяльності? Відповіді розподілилися таким чином:

- 56% опитаних зазначили, що найважливішим є фінансування, зокрема виділення коштів на проведення краєзнавчих заходів, конкурсів, експедицій, виставок, закупівлю краєзнавчих новинок та виділення грантів на місцеві видавничі проєкти;
- 51% респондентів вважає, що необхідним є забезпечення бібліотек комп'ютерами, сканерами та спеціальними програмами для оцифрування фондів, ведення електронних баз даних;
- 38% учасників дослідження вказали, що необхідним є також оновлення фондів, поповнення їх сучасними краєзнавчими виданнями (про туризм, природні заповідники та цікавинки краю). Також частина опитаних висловила бажання частіше отримувати у подарунок книги місцевих авторів та навіть пропонувала розширити закон про «Обов'язковий примірник»;
- 21% опитаних пропонує проведення тренінгів, курсів, вебінарів з оцифрування та ведення електронних каталогів.

Респонденти висловили суттєві пропозиції щодо співпраці бібліотек із державними організаціями (музеями, архівами, закладами освіти, громадськими установами, місцевою владою), а також щодо залучення до спільної діяльності місцевих істориків, письменників, краєзнавців.

На запитання про роль бібліотек у збереженні місцевої історичної пам'яті респонденти відзначили у відповідях такі напрями роботи:

- формування, збереження та популяризація краєзнавчих видань, творів місцевих авторів, документів, фотографій та інших краєзнавчих матеріалів, підшивок регіональних газет та журналів (64% опитаних);
- проведення різноманітних масових заходів краєзнавчої тематики для формування культурної ідентичності користувачів, виховання поваги до історії; зустрічей з істориками та молодими місцевими письменниками (43% респондентів);
- цифровізація краєзнавчих матеріалів: оприлюднення їх у соціальних мережах, створення цифрового архіву літератури та доступних онлайн-платформ (36% учасників анкетування);
- проведення краєзнавчих розвідок: збір локальних краєзнавчих видань, спогадів старожилів, щоденників та документів, які фіксують історію міста та біографії видатних земляків (29 % респондентів).

Відповіді на запитання про роль бібліотек у збереженні місцевої історичної пам'яті свідчать, що через краєзнавчу діяльність, цифрові проєкти, організацію виставок, зустрічей та просвітницьких заходів бібліотеки забезпечують зв'язок поколінь і формують у членів громади відчуття історичної та культурної ідентичності.

Таким чином, бібліотеки відіграють важливу роль у збереженні місцевої історичної пам'яті, адже є осередками накопичення, збереження та поширення знань про рідний край. Вони сприяють формуванню у жителів, особливо у молоді, почуття приналежності до своєї громади, поваги до історичного минулого та культурних традицій.



Важливим завданням бібліотек є не лише збереження матеріалів, а й їх популяризація через виставки, краєзнавчі заходи, дослідницьку роботу, цифрові проекти та публікації у соціальних мережах. Це допоможе зберегти правдиву інформацію і передати її майбутнім поколінням.

### **Висновки**

- У дослідженні взяли участь 71,5% бібліотек 46 територіальних громад області.
- У переважній більшості бібліотек області краєзнавчі фонди не виокремлено.
- У бібліотеках представлені всі види краєзнавчих ресурсів на всіх можливих носіях інформації (друкованих, електронних та цифрових). Найбільшу частку займають книги та періодичні видання на паперових носіях, велику частку фондів складають фото- та відеоматеріали. Широко представлені у фондах бібліотек усні свідчення, спогади учасників та очевидців подій, а деякі бібліотеки мають архівні матеріали.
- Електронні бази краєзнавчих матеріалів майже не ведуться в повному розумінні цього слова (лише 7,2% бібліотек області підтвердили ведення таких баз). У цьому напрямку бібліотекам ще потрібно багато працювати.
- Довідково-бібліографічний апарат наявний у 64,2% бібліотек. Лівову частку його складає довідково-інформаційний фонд та фонд неопублікованих матеріалів, а також папки-накопичення. Бібліотеки ведуть краєзнавчі картотеки статей, але краєзнавчих видань передплачується мізерна кількість.
- Найбільш поширена тематика краєзнавчої діяльності у бібліотеках – це «література рідного краю», на другому місці у рейтингу – «історія громади» та «видатні особистості». Значну частку краєзнавчих матеріалів становлять матеріали з теми «культурна спадщина», «фольклор і традиції», значно менше – «сучасні події регіону».
- Краєзнавчі фонди поповнюються здебільшого епізодично, з надходженням краєзнавчих матеріалів з обмінно-резервного фонду обласної бібліотеки, їх доповнюють дослідження самих бібліотечних працівників та місцевих краєзнавців, матеріали з інтернету, а також подарунки місцевих краєзнавців та літераторів.
- Серед джерел комплектування лідирують дарунки користувачів та місцевих авторів. Частина краєзнавчих видань надходить до бібліотек з обмінного фонду ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.
- Бібліотеки беруть активну участь у збереженні літературної та краєзнавчої спадщини: проводять краєзнавчі дослідження та накопичують краєзнавчі ресурси, збирають, зберігають та популяризують матеріали про рідний край, залучають партнерів та меценатів до краєзнавчої діяльності.
- Для популяризації літературної спадщини бібліотеки проводять творчі зустрічі з місцевими письменниками, видатними земляками,

літературно-краєзнавчі читання, активно використовують соціальні мережі, де розміщують дописи краєзнавчого спрямування для більш широкого ознайомлення реальних та віртуальних користувачів з краєзнавчою інформацією.

- Бібліотеки співпрацюють з місцевими письменниками та поетами. На жаль, третина закладів роблять це періодично, контакти відбуваються під час виїзних заходів.
- Найбільше цікавляться краєзнавством люди поважного віку, менше – діти й освітяни.
- Для людей з інвалідністю, особливо з обмеженою мобільністю, краєзнавчі ресурси доступні частково завдяки соціальним мережам та блогам, які знайомлять користувачів з краєзнавчою інформацією у дистанційному режимі.
- Незначний відсоток бібліотек (22,4%) виготовляє певну друковану продукцію. Бібліотекарі беруть участь у підготовці видань місцевих краєзнавців.
- Основною проблемою формування та збереження краєзнавчих ресурсів є брак фінансування, слабка матеріально-технічна база бібліотек, в тому числі застаріле технічне оснащення та нестача професійних кадрів. Негативно впливає на показники і низька зацікавленість користувачів, особливо молоді, краєзнавчими матеріалами, а також міграція населення через військовий стан.
- Роль бібліотек у збереженні краєзнавчої спадщини дуже важлива. Небайдужість громади, партнерів бібліотеки та користувачів є запорукою збереження історичної пам'яті.